

Jarno Paalasmaa

Suomalainen koulu ylikorostaa tietoa

Todennäköisesti suomalainen koululaitos on kahdenkymmenen vuoden päästä seuraavanlainen: Koulu toimii vahvasti yhteiskunnan ohjauksessa ja talouselämän tarpeista lähtien. Hyötyarvo korostuu ja vaikeammin mitattavissa oleva luovuuden tukeminen marginalisoituu. Opetus tähtää paljolti suorituksiin ja todistuksiin.

Opetus "mcdonaldisoituu"; se standardisoituu ja tehdään riippumattomaksi opetusta antavista. Tavoitteet ja sisällöt ilmaistaan mitattavien osaamiskriteerien muodossa ja erilaiset testit yleistyvät. Välineellisyys lisääntyy inhimillisyyden vähetessä. Koneinto on johtanut siihen, ettei vuorovaikutusta arvosteta. Merkittävä osa opetuksesta tapahtuu tietoverkkojen avulla.

Epätodennäköinen, mutta toivottava koulu 20 vuoden kuluttua olisi kokonaisvaltainen sivistyslaitos, jossa lähtökohtana olisi halu kasvattaa lapsi hyväksi ihmiseksi. Opetus ymmärrettäisiin laajasti ja syvästi. Myös lapsuuden ainutlaatuisuus ymmärrettäisiin ja sitä suojeltaisiin.

Koulutyötä leimaisi vahva eettisyys ja inhimillisen vuorovaikutuksen syvä arvostus ja kunnioitus. Opetuksesta puhuttaisiin taiteena ja opettajasta taiteilijana. Ihanneopettaja olisi laaja-alainen, avarakatseinen, välittävä ja monipuolinen ihminen.

Takaisin kohti keskusjohtoisuutta

Olen poiminut molemmat edellä olevat tulevaisuudenkuvat luokanopettajaliiton koulutuspoliittisesta ohjelmasta (versio 1.1), jossa pyritään hahmottamaan koulun tulevaisuutta ja toimintaympäristöä vuonna 2024. Ohjelman perustaksi on valittu toivotun koulun tulevaisuus.

Ensimmäistä, pessimististä arviota koulun tulevaisuudesta voisi selittää esimerkiksi nykyisellä suuntauksella koulukohtaisesta vapaudesta takaisin kohti tiukkaa keskusjohtoisuutta.

Opetushallituksen laatimat uudet opetussuunnitelman perusteet kaventavat opettaja- ja koulukohtaista pedagogista vapautta perusteettoman paljon. Paikallinen kehittämistyö vaarantuu, kun opetussuunnitelmat määrätään valtakunnallisella tasolla liian yksityiskohtaisiksi.

Perusteissa myös ylikorostuu tiedon merkitys, ja koulun laaja-alainen sivistystehtävä on kaventumassa tiedollisten vaatimusten kontrolliin, jota koulujen arvioinnin julkisuus vielä tukee.

Minkälaisiin arvoihin ja ihmiskäsitykseen muutos perustuu? Onko länsimaisen kulttuurin kolme perimmäistä arvoa: totuus, kauneus ja hyvyys unohdettu? Kuitenkin koululain

yleistavoitteissa vielä kehoitetaan kasvattamaan oppilaita ihmisyyteen ja eettiseen vastuunkantamiseen, hyväksi, tasapainoisiksi ja sivistyneiksi ihmisiksi.

Koulua kehitetään yksisilmäisesti

Vaikuttaa siltä, että koulua kehitetään liian yksisilmäisesti talous- ja työelämän tarpeista käsin. Sen sijaan että oltaisiin kiinnostuneita siitä mitä on ihminen ja mitä on hyvä kasvatusta, ollaankin kiinnostuneita taloudellisuudesta, tehokkuudesta ja mitattavuudesta.

Muun muassa kasvatustieteen professori *Veli-Matti Värri* on väitöskirjassaan tutkinut näitä kasvatuksen ydinkysymyksiä. Värri korostaa ihmisen ainutlaatuisuutta ja katsoo, että kasvattajan on tuettava kasvatettavan itseksi tuleamista.

Kyse on ihmisen ainutlaatuisuudesta, ihmisyyteen kasvamisesta ja kasvamaan saattamisesta. Kasvatustieteiden perimmäisenä päämääränä ei pitäisi olla ihmisen sopeuttaminen tehokkaaseen yhteiskuntaan, vaan ihmiseksi kasvattaminen. Suorituspainotteisen ja egoistisenkin kulttuurimme aikana koulutuspolitiikassa näkyy vahvana hyötyarvo ja uusliberalismi. Todellisuudessa on yhteiskunnan ja työelämänkin etujen mukaista, että koulu pyrkii kasvattamaan itsenäisiä, yhteistyökykyisiä, luovia ja moraalisia persoonallisuuksia.

Tarkempia säännöksiä on perusteltu oppilaan oikeusturvalla. Hyvällä tahdolla opetussuunnitelman perusteista voi löytää muutakin myönteistä. Niissä kiinnitetään huomiota yhtenäiskouluidean toteutumiseen, kodin ja koulun yhteistyön tiivistämiseen, oppilashuollon tehostamiseen ja myös historian opetusta lisätään. Tästä huolimatta uudistus on ihmiseksi kasvamisen näkökulmasta epäonnistunut.

Tarvitaan myös sydämen sivistystä

Toisaalta kansainvälisten Pisa-tutkimusten mukaan Suomessa on erinomainen perusopetus. Pisa-menestyksen syiksi on esitetty yhteiskunnallisen tasa-arvon lisäksi muun muassa sekä suomalaiskoulujen erikoispiirrettä, koulun aloittamista vasta seitsemänvuotiaana, että korkeatasoista opettajankoulutusta ja tasokasta erityisopetusta.

Todennäköisesti menestys onkin monen tekijän summa. Tulokset on kuitenkin saavutettu 90-luvun vapautta korostavan lainsäädännön aikana. Pisa-tulokset eivät myöskään kerro luovuudesta, tunne-elämän kehityksestä tai vuorovaikutustaidoista.

Nyt olisi aika palauttaa mieliin, että ihminen on ajatteleva, tunteva ja tahtova (toimiva) kokonaisuus; meillä on pään lisäksi myös sydän ja kädet. Pelkän älyn kehittämisen lisäksi tarvitaan tunneälyä eli sydämen sivistystä.

Tunnetaitojen merkityksestä käyty keskustelu luokin uskoa koulun parempaan tulevaisuuteen. Opetussuunnitelman perusteissa joitakin tunnetaitoihin liittyviä asioita on sisällytettykin uuteen terveystieto-oppiaineeseen. Tunteiden tunnistamista ja hallintaa voi

opettaa myös omilla kursseilla. En kuitenkaan usko, että tämänkaltaiset uudistukset riittävät.

Taide- ja taitoaineiden lisääminen perusopetuksessa olisi yksi tapa palauttaa edes hiukan koulun tasapainoa. Niiden avulla voidaan ilmaista tunteita, avartaa mielikuvitusta ja kasvattaa ymmärrystä tulkita muita ihmisiä, elämää ja maailmaa. Myös draamapedagogiikkaa voisi hyödyntää nykyistä enemmän. Ilmaisutaidon lisäksi opitaan ryhmätyöskentelyä ja toisten huomioimista.

Opetussuunnitelman perusteissa on unohdettu jopa eläytymiskykyä lisäävien satujen ja tarinoiden keskeinen merkitys alimpien luokkien opetuksessa. Satujen ja kertomusten kuuntelu luo sisäisiä mielikuvia (lapsi kuvittaa mielessään satua), mikä tutkijoiden mukaan synnyttää kyvyn empatiaan. Hyvä satu laajentaa tietoisuutta ja muokkaa käsitystä hyvästä ja pahasta, oikeasta ja väärästä. Tarinat opettavat tunteiden käsittelyä, ja niiden kuunteleminen on hyvä lääke nyky-yhteiskunnassa yleiseen välinpitämättömyyteen.

Suomalainen koulu on kuin Pisan torni

Koulu on jo nykyisellään tehokas tiedon välittäjä, mutta ei riittävästi huomioi koko persoonallisuutta ja tunne-elämän kehitystä. Muun muassa kasvatustieteen professori *Kari Uusikylä* on käyttänyt aiheesta osuvaa vertausta: suomalainen koulujärjestelmä on kuin Pisan kalteva torni, kansainvälinen nähtävyys, mutta kallellaan tietoon. Nyt olisi jo aika oikaista tornia! Tiedon merkitys on ylikorostunut sosiaalisen ja emotionaalisen kasvatuksen kustannuksella.

Koulua pitäisi vahvistaa kasvatusyhteisönä eikä korostaa liikaa kilpailua ja materialistista suorituskeskeisyyttä. Tällä olisi ratkaiseva vaikutus myös kouluviihtyvyyden ja kouluelämän mielekkyyden lisääntymiseen.

On totta, että nykymaailmassa tarvitaan monia erityistietoja ja -taitoja, mutta erityisesti kaipaisimme kykyä toimia ihmisarvoa ja luonnonarvoja kunnioittaen sekä asioiden merkityksellisinä näkemistä. Kasvatuksen voisi nähdä myös tienä maailman eettiseen kehittämiseen, tienä vapaaseen ja vastuulliseen kasvamiseen.

Kirjoitus on julkaistu aiemmin 12.10.2005 Aamulehdessä alakerta-palstalla. Kirjoittaja on steinerpedagogi ja historianopettaja, joka työskentelee Vantaan seudun steinerkoulussa.